

"Şu kâinatın mevcudatına nazar-ı dikkatle bakılsa görünür ki, cüz'iyat gibi külliyyatın dahi birer şahs-ı manevisi vardır ki, birer vazife-i külliyesi görünüyor, onda bir hizmet-i külliye görünüyor." İzah eder misiniz?

İnsanlar genel olarak umumi ve külli olan şeyleri sahipsiz, manasız, gayesiz olarak görmeye meyillidir. İnsan cüzi ve küçük şeyler üstündeki mana ve gayeleri güzel ve rahatlıkla okuyabilir, ama iş büyük ve külli unsurlara gelince, onlardaki manalar büyük ve azametli olduğu için, okunması ve idraki zorlaşır. **İnsan ise, ihata ve idrak edemediği şeyleri inkâr etmeye meyillidir.** Bu yüzden insanların ekserisi kâinat içindeki külli sanat ve unsurlar üzerinde Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellilerini göremiyor, görse de idrak edemiyor.

İşte, Üstad bu zihnî hastalığa karşı, külli unsurlar üzerindeki şahs-ı maneviyi göstererek, o unsurlar üstündeki ilahi sanat ve nakışları okutturmaya çalışıyor.

"Şahsı manevi" tabiri, bir nevi azametli ve dağınık hakikatlerin bir merkezde toplanıp, ihataya münasip bir şekle girmesidir. Bu yüzden Kur'an ve hadis-i şeriflerdeki teşbih ve temsillerle derin meseleler akla yaklaştırılıyor...